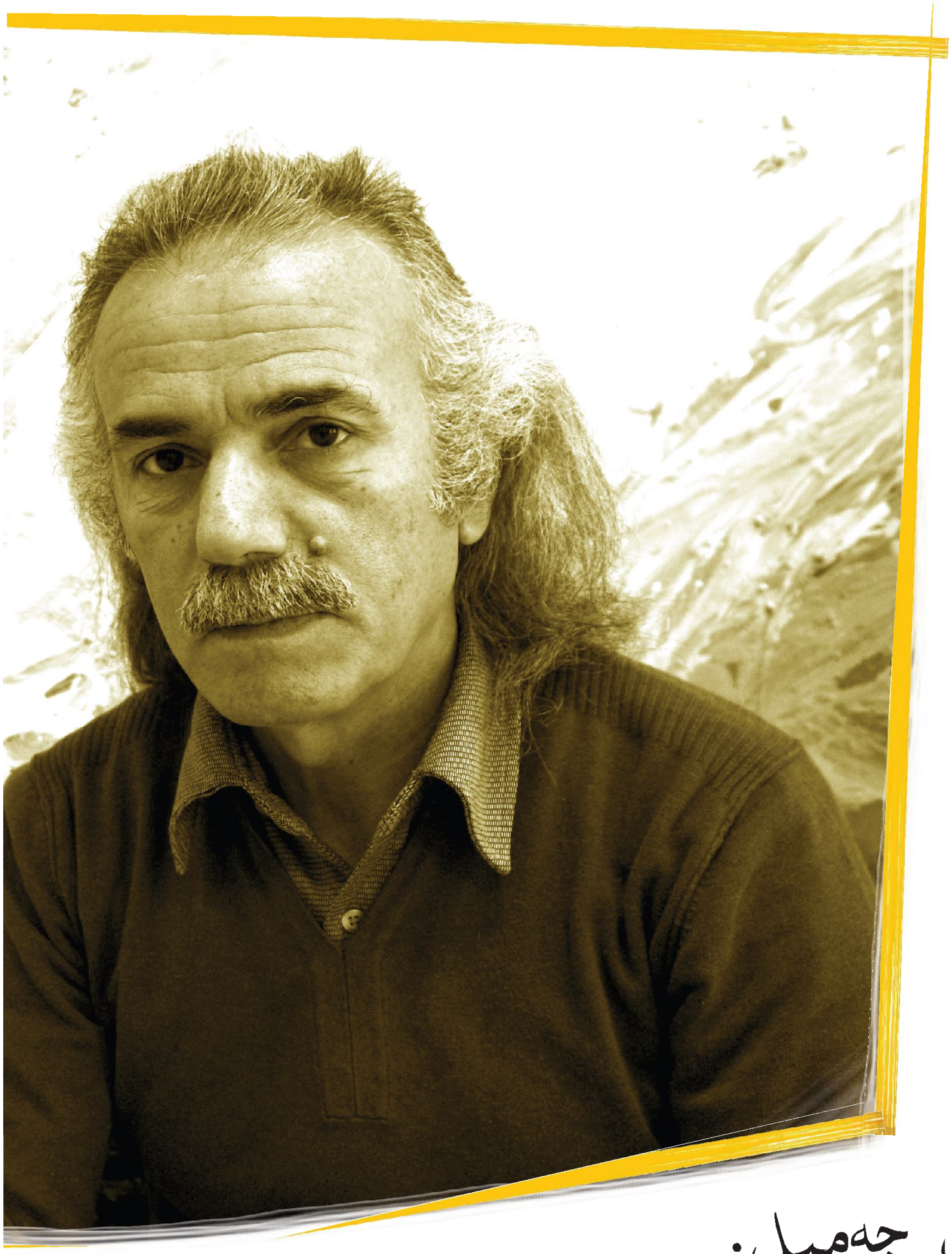

قەرەنی جەمیل:
باوەڕناکەم هونەری مۆدێرن
لە وڵاتێکی وەکو ئێمەدا هەبێت

گەر بەوردی بڕوانینە هونەری شێوەکاری لە شاری هەولێردا، بێگومان یەکێك لەو شێوەکارانەی کە ئەمڕۆ پانتاییەکی فراوانی هەیە و توانیوێتی لەچەند هەوڵێکی جیاوازدا کار بۆ هونەری شێوەکاری بکات هونەرمەند (قەرەنی جەمیل)ە، کە وەك مامۆستایەك و خاوەن ئەزموونێك توانیویەتی گۆڕانکارییەك ئەنجام بدات، ئێمەش بەمەبەستی سازدانی گفتوگۆیەك لەگەڵ هونەرمەند، سەردانی پەیمانگەی هونەرە جوانەکانی هەولێرمان کرد و ئەم گفتوگۆیەمان لەگەڵدا سازکرد.

هونەرمەند ساڵی (١٩٥٤) لەشاری هەولێر لەدایکبووە و ساڵی (١٩٧٧) دبلۆمی لە پەیمانگەی هونەرە جوانەکانی بەغدا وەرگرتووە و خاوەنی چەندین پێشانگەی تایبەت و هاوبەشە لە (هەولێر، بەغداد، فلۆرەنسا، بەرشەلۆنە، ئەلونێکەر، ڤالێنسیا، برۆکسل، کۆبنهاگن، ئایاسلستاین).

دیمانە: بەختیار سەعید

***پێناساندنی نیگارکێشە کوردەکان لەنزیکەوە بەخوێندکاران چەندە هۆکارە بۆ تێگەیاندنی هەستی نیگارکێشی لەلای خوێندکار تاکو هاندەر بێت کەکاری نیگارکێشی بکات؟**

-من لەو بڕوایەدام شتێکی گرنگە گەر بێتو ناساندنی هونەرمەندانی کورد، ئەوانەی کە لە مێژووی هونەری کوردیدان بە خوێندکارانی پەیمانگە و بەخەڵکی شتێکی گرنگە، ئەوەش دەکرێت لە پەیمانگەکان زیاتر لەوانەی مێژووی هونەر بابەتێك هەبێت لەو بارەیەوە لەهەمان کاتیشدا کۆڕ ببەسترێت و سلایدی ئەو هونەرمەندانە نمایش بکرێت و باس لەو هونەرمەندانە بکرێت، واتا مەرج نییە باس لە یەك هونەرمەند بکرێت، هەروەها بەنمایش کردنی سلایدەکان و باسکردنی هونەرمەندانی پێش خۆیان دەبینین، ئەو هونەرمەندانەی کەساڵەهای ساڵ کاریانکردووە، چۆن کاریان کردووە، ئەو قۆناغە ئەکادیمییانەی کە ئەوان تێیدا بوون، ئەوانە نمایش بکرێن لە پەیمانگە کارێکی گرنگە و پێویستیشە بکرێت، ئەوە دەبێتە هۆی ئەوەی کە خوێندکارانی پەیمانگە هانبدرێت تاکو لەسەر بنەمایەکی جدی کاربکەن و تەماشای ڕابووردووی خۆیان بکەن وەکو هونەرمەندێك.

***لە پەیمانگەی هونەرەجوانەکانی بەغدا کێبوون لەو نیگارکێشە کوردانەی کە لەگەڵتا بوون؟**

-کۆمەڵێکی زۆر باش کە ئێستا هەموویان هونەرمەندی سەرکەوتوون لەوانە دەتوانم بڵێم (سمکۆ تۆفیق) ئەو لە قۆناغی سێیەم بوو کە ئێمە چووینە پەیمانگە، هەروەها (لالە عەبدە) خوێندنی تەواو کردبوو، هەروەها لە هونەرمەندە باشەکان(جەلال ڕەووف، ئازاد نانەکەلی) کۆمەڵێکی زۆر باش بوون کە ئێستا زۆربەیان لە دەرەوەن کە خاوەنی کاری پوختەن و پێشانگەی زۆر باش دەکەنەوە و خوێندنی باشیان خوێندووە.

***بەکارهێنانی یەک جۆر ماتریاڵ لەلای هونەرمەند هۆکارە بۆ پسپۆڕی لەو بوارەدا یاخود هۆکارە بۆ دواخستنی هونەرمەند؟**

-وابزانم ئەوە نە هۆکارە بۆ پسپۆڕی نە بۆ دواخستن، چونکە وەك هونەرمەندی شێوەکار باشترە دەست بۆ هەموو جۆرە ماتریاڵێك درێژ بکات، پێویستە بۆ ئەوەی ئەزموونی هونەری پتەوتر بێت ئەو بوارە فراوانە بقۆزێتەوە، کە زۆر کەرەستە دەگرێتەوە، زۆر مادەی هەمە جۆر هەیە، بۆنمونە ڕەنگی ئاوی، یان ڕەنگی زەیتی و ئەکریلیك، کەرەستەی هەمە جۆر هەیە لەمرۆدایە، لەم سەردەمەدا زۆر کەرەستە و ماددەی هەمەجۆر دروست بووە کە پێشتر هەربوونی نەبووە، گەر هونەرمەند سەرقاڵی یەك کەرەستە بێت، ئەمە هەژاری تەکنیك و هەژاری ئەزموونی دەگرێتەوە نەك پسپۆڕی و دواکەوتوویی.

***سەردەم چەند هۆکارە بۆ دەست نیشانکردنی جۆری کارو جۆری ماترِیاڵ لەلای هونەرمەند؟**

-ماترِیاڵی هونەری، یاخود هونەرمەند پەیوەندی نییە بەو قۆناغانەوە، بەو سەردەمانەوە، واتا ماترِیاڵێك هەیە ئسلوبێك هەیە کە ئەو هونەرمەندە بەکاری دەهێنێت ئەو کەرەستانەی کە بەکاری دەهێنێت ئەوەندەیە هونەرمەندەکە ناوەڕۆکەکەی دەگۆڕێت، ئەویش سەربەستە لەو حاڵەتە، زۆر جاریش هەیە کۆمەڵگە قۆناغێکی زۆر ناخۆشی هەیە، یاخود جەنگە ئەوە هونەرمەندە ناڕوات بۆ بابەتی جەنگ و بابەتی تراجیدی و دراماتیکی، دەکات بەپێچەوانەوە و دەچێت بەرەو بابەتی خۆشەویستی و هێمنی و شتی جوان، جاریش هەیە بەپێچەوانەوە، ئەوە دەگەڕێتەوە بۆسەر بیرو بۆچوونی هونەرمەندەکە وەکو ڕووئیایەکی هونەری، گەر ئەو هونەرمەندە خاوەنی ڕووئیایەکی جێگیر بێت، ئەوا لەگشت سەردەمێکدا ئەوە بیروبۆچوونی خۆی هەیە، هەر بۆیە لەو بڕوایەدانیم سەردەم ڕۆڵێکی ئەوتۆی هەبێت

لەبەکارهێنانی کەرەستە و مادە، گرنگ بابەتە، بابەتی ناوەڕۆك چۆن ئەو بابەتی ناوەڕۆکە نیشان دەدەیت، مەرج نییە کە کۆمەڵگە لەحاڵەتی درامادا بژی، دەبێت هەموو هونەر دراماتیکی بێت، یاخود کە کۆمەڵگە لە ژیانێکی هێمن و خۆشیدا دەژین دەبێت هەموو هونەرمەندان سەرقاڵی گوڵ و گوڵزار و بابەتی سادەو بێ ناوەڕۆکی دراماتیکی بن، ڕەنگە هەندێ کات پەیوەندی بە حاڵەتی مەزاجی و دەروونی هونەرمەندەکەوە هەبێت لەوەی بەواقیعی کۆمەڵگەکەوە.

***زۆر هونەرمەندی جیهانی هەیە کە گرنگی بەپۆرتریت داوە، یاخود کردوویەتیە کاری سەرەکی بۆ گەیشتنی ماناکان، تۆ چەندە کارت لەسەر پۆرتریت کردووە و چ واتایەکی گەیاندووە لەلای تۆ؟**

-هونەرمەندی شێوەکار بەگشتی پۆرتریتیان کردووە، پۆرتریتیش بەیەك لەو کارە هونەرییانە دەژمێرێت کە هونەرمەند پێی هەڵدەستێت، بەپۆرتریت زیاتر بۆ چوونی سایکۆلۆژی پێدەردەخات، لەوانە پۆرتریتە کانی (ڤان کوخ، گۆگان، جاك کلۆز، بیکۆن، ... هتد) هونەرمەندانی کوردیش بەهەمان شێوە پۆرتریتیان کردووە، پسپۆڕی لەپۆرتریتا کارێکی ئەوەندە هونەری نییە تاکو سەرقاڵی بم، کاتی خۆی کە سەرقاڵی بووم پۆرتریتم بۆ شاعیرە کوردە کلاسیکیەکان کردووە، و پاشان لە ئەوروپا بۆ مەسەلەی گوزەرانی تەواونییە؟

*** لەساڵانی ڕابردوودا باس لەوە دەکرا کە ئێمە پێویستمان بە ستایلێکی تایبەت بە کورد هەیە، بەڵام ئێستا ئەو بیرۆکەیە کەمتر باس دەکرێت و لە بەرامبەریدا باس لە هونەرێک دەکرێت کە بۆ ئینسانە نەک تایبەتمەندێتی تۆ دەڵێی چی؟**

- پێشەکی هونەر کارێکی ئینسانی گشتییە، مرۆڤیش مرۆڤێکی کۆسمە پۆرتییە لەهەموو شوێنێك هەر هونەرمەندە، بەڵام بەڕای من کۆمەڵگەکان مۆرکێکی تایبەتی خۆیانیان هەبووە، میللەتی چین یان ژاپۆن و هندو فارس، هونەرمەندەکانیان تەنانەت هونەرمەندە نوێکانیان نوێخوازو مۆدێرنن، مۆرکی میللەتەکەی خۆی بەمانای مێژوویی، بۆنمونە هەندێ شت هەیە رابردووە، ئێمە گەر باس لەو هونەرە گشتییە بکەین ئیمڕۆ هونەری گشتی ئەوەیە کە سەردەمی ڕێنیسانس لەسەری دەڕۆیشت ئێمە ڕێنیسانس مۆدێلە، ئینسانە، بەپێچەوانەوی بیری ئایینی و دەسەڵاتداریتی دەکردەوە، ئەوە بەو شێوەیە بڕوات هەموو هونەرێك وەکو یەکە، بەڵام گەر بێت و هونەر لەوسەردەمە نوێیانەدا هونەر پێشکەوت و کەوتە ناو کەرەستەی مێژوویی، هونەر ئیلهامی لەفۆرمی مێژوویی وەرگرت یاخود لەو فۆرمانەی کە میللەتان هەیانە، هەر میللەتە و فۆرمێکی تایبەتی هەیە، بۆچوونی تایبەتی هەیە بۆ ژیان هەموو ئەوانە دەبنە بنەمایەك تاکو مۆرکێکی خۆی وەربگرێت بۆ ئەو هونەرە ئینسانییە گشتگیرە.

***چ ئیحساسێک لەلای قەرەنی جەمیل دروست دەبێت کاتێک ئاستەکانی هونەری شێوەکاری جیانەکراونەتەوە و هونەرمەندیکی خاوەن ئەزموون و خوێندکارێکی پەیمانگە ولەهەمان هۆڵدا نمایشدەکەن؟**

-لەوڵاتی ئێمە تاکو ئێستا دەستمان بەهونەر نەکردووە، واتا ئێمە هونەرمەندین دەستمان پێکردووە، وەکو کۆمەڵگە و دەزگای حکومی و ڕۆشنبیری تاکو ئەمڕۆ نەشارەزان لەبواری هونەر و نمایشکردنی هونەرمەندان، ئێمە لەشاری هەولێر یەك هۆڵمان هەیە، ئەو هۆڵەش حەتمەن دەبێت هەموو هونەرمەندان لەوێدا پێشانگە بکەنەوە، ئەوە ئیحساسێکی ڕەخنەگرانەم لەلا دروست دەکات کە بە بەرپرسیاران، دەڵێم باشە هەولێر پایتەختێکی گەورەیە، شارێکی مێژوویی کۆنە، کۆمەڵێك هونەرمەندی زۆر زۆر باشی هەیە، بەڵام تا ئەمڕۆ هۆڵێکی نمایش نییە، ئەو هۆڵەیە کە هۆڵی پێشانگە نییە، بەڵام کراوە بەوە، سەرەتا ئێمە پێشانگەمان لە هۆڵی خوێندنگە سەرەتاییەکان دەکردەوە ، ئەمڕۆ ئەوانەش نەماوە، هەولێر بەلای کەمەوە پێویستی بەچوار هۆڵی گەورە هەیە، هەروەها شارۆچکەکانی دەوروبەر هەریەکەی دەبێت دووگەلەری هەبێت، گەر جیانەکرابێتەوە هونەرمەندێکی لاو ئاستێکی هەیە لە هۆڵێك پێشانگەیەك دەکاتەوە، بەڵام پەیمانگەی

هونەرەجوانەکان و ئاکادیمیای هونەرە جوانەکان، ئەوانەش هۆڵیان نیە، ئەمڕۆ تێکەڵاوییەکی ئەناریتچی دروست بووە لە کوردستاندا، تەنانەت لە ئاستی ڕۆشنبیری و ئەدەبیش تێکەڵاو بووە، دەزگاکانی حکومەت و وەزارەتی ڕۆشنبیری دەبێت پێشەکی بیرلەوە بکاتەوە کە لەگەڕەکەکاندا چەند سەنتەرێکی لاوان بکرێتەوە کە هەموو شتێك لە خۆبگرێت نەك بەتەنها هۆڵی پێشانگە، بەڵکو کتێبخانە و هۆڵی کۆمپیوتەر و مەلەوانگە، لەو حاڵەتەدا خزمەتیکی زۆری لاوەکان دەکرێت، هەروەها چەند گەلەرییەکی تایبەت هەبێت تاکو هونەرمەندانی خاوەن ئەزموون بەدیاری خۆیان نمایش بکەن، لەو حاڵەتەدا بابەتەکە جیا دەبێتەوە.

***بەم تێڕوانینەتەوە وەک هونەرمەندێک پێناسەت بۆ هونەر چییە؟**

-هونەری مۆدێرن لە کۆمەڵگەیەکی مۆدێرنەوە دروست دەبێت، باوەڕناکەم لەکۆمەڵگەیەکی وەکو کۆمەڵگەی ئێمەدا کەباس لەکەم و کوورییەکانی هونەر دەکەین، کەباس لەوە دەکەین کە ئێمە مێژووی هونەرمان نییە، باوەڕ ناکەم هونەری مۆدێرن لە وڵاتێکی وەکو ئێمەدا هەبێت، هونەری مۆدێرن لەو وڵاتە دەبێت کە قۆناغی ئاسنین و بەردین، قۆناغی پیشەسازی و میترۆ و فڕۆکە و کۆمپیوتەر و عەولەمەو تەکنەلۆژیاو فەلسەفە و هەموو ئەوانەی کردۆتە بنچینەیەك بۆ ئەو ئەزموونە گەورەیەی کە هەیەتی، لەو حاڵەتە هونەری مۆدێرن دروست دەبێت، مەرجیش نییە ئەو کەسە خۆشی مۆدێرن بێت، بەڵام واقیعەکەی مۆدێرنە، بەڵام ئێمە گەر ئەمڕۆ خۆمان بەهونەرمەندی مۆدێرن بزانین، دەبێت ئەو کارە بکەین کە لەگەڵ واقیعی ئێمەدا دەڕوات، ئەگەر کردیشمان باشترە لەسەر بنەما خۆرهەڵاتییەکە و لەسەر بنەمای وڵاتی خۆمان، ڕاستە فیکر پێشکەوتووە، فیکری ئێمە دەڕوات بۆ دوور، سنوورەکان دەبڕێت، بەڵام کە دەگەڕێینەوە لەشەقامێکدا، لەکۆمەڵگەیەکدا، لەچایخانەیەکدا، لەبازاڕێکدا بیین لەکۆمەڵگەیەکی دڕو پیاوگەری و یەك ڕەگەز لەوڵات جوڵە دەکەن، هەمووی یەك مەجازە تارادەیەکیش ڕێز و شەرم و ئەوانەش جێگەی خۆی ناگرێتەوە چونکە ئەوانە هەمووی پەیوەندی بەلیاقەی کەسێتییەوەیە، مۆدێرنیزم ئەمڕۆ بەتەنها ئەوە نییە من لەبەر ئەوەی پێم نەڵێن دواکەوتووە، یاخود عەشایرییە، بڵێم من مۆدێرنم، بەڵام مۆدێرنی دەبێت بەدەست بگیرێت، وەکو واقیعێکە و دەبێت هەستی پێ بکەین، نەك بەتەنها لەکارەکتەر و کەسێتی هونەرمەند و مرۆڤەوە، بەڵکو لە واقیعی خۆشمانەوە، پاشان مۆدێرنیزم هەمووی پێکەوە دەست پێدەکرێت هەر لەفیکری حکومەتەوە بگرە وەك فیکر چۆن کۆمەڵگە پەروەردە دەکات لە دەزگاکانی ڕاگەیاندن وەربگرە کە چۆن پرۆگرام و کارەکانیان نمایش دەکەن، لەپارێزگا و شارەوانییەکانەوە دەبێت حسابیان بۆ بکەین کە چۆن خزمەت بەخەڵکی دەگەیەنن، واتا پێکەوە دێت، جیاوازی هونەرمەندی مۆدێرن یەکێك بۆ یەکێکی تر دەگۆڕێ.

***چوونە دەرەوەت چەندە دنیای کاری هونەریی گۆڕیت، لەهەمان کاتدا گەڕانەوەت بۆ کوردستان هیچ گۆڕانکارییەکی تری لەشێوازی کارکردنتا دروست کرد؟**

-ئەو کاتەی لە کوردستان بووم بە شێوازێکی تەعبیری نیمچە شەعبی کارم دەکرد، بۆچوونەکانم زیاتر شەعبی بوون، زیاتر ڕۆحێکی چینی چەوساوە و هەژاران بابەتی زیاتر بۆ بابەتە ڕۆمانسییەکان دەڕۆیشتم ڕەنگی شین و مۆر و زەردو پرتەقاڵی، ئەو ڕەنگانەی کە زیاتر ڕۆمانسیەت دەداتە کاری تەعبیری بەوانە کارم دەکرد، بەڵام کە چوومە دەرەوە سەرقاڵی ئەو هونەرە بووم کە لە ئەوروپادا بووە کاری تەجریدی و مەفهومی و کاری فیگەرم بەتەواوی بەجێ هێشت، تاکو قۆناغی هەشت ساڵ، پاشان بەتێکەڵاوییەکی خۆم هەوڵم داوە سوود وەرگرم، ئێستاش کە گەڕاومەتەوە زیاتر وەکو ئسلوبێکی کرستووم ماتریالی هەمە جۆر بەکاردەهێنم، لەناو کەسێکی تەجریدییەکی تەعبیریدا کاردەکەم و بابەتەکان زیاتر بابەتی تەجریدی و دراماتیکین و ڕەنگ کەمتر بەکاردەهێنم وەکو بڵێی ڕەنگ مردووە.

*دەتوانین دوایەمین ستایلی (قەرەنی جەمیل)بناسین؟
-مەرج نییە هونەرمەندەکە خۆی ستایلە، گەر ڕاستیت بوێت زۆر هونەرمەند هەیە دەڵێن ستایلی هەیە، ئاخر ستایل وەکو بیکاسۆ کە بابەتی خۆی دەکرد و قۆناغ بە قۆناغ خۆی دەگۆڕێ و دەگۆڕێ و لەسەر یەك ستایل نەبوو، بەڵام گەر ئێمە ستایل بەوە تێبگەین یەك جۆرە شێواز ئیشبکەین، باوەڕ ناکەم سەرکەوتوو بین، هەر بۆیە دەبێت بەدەوام بگۆڕڕێین، ئەوە نەماوە هونەرمەند خاوەنی ستایلێکە بەری نادات نەکو ڕۆژێك لەڕۆژان نەیناسنەوە، بەڵکو هونەرمەندەکە بەو قۆناغی خۆی دەگۆڕێت، هەربۆیە زۆر هونەرمەند بەردەوام لەگۆڕاندایە.

***ڕاگەیاندنی کوردی بایی چەند توانیویەتی هونەری شێوەکاری کوردی بناسێنێ و چ ڕۆڵێکی گێڕاوە لەو نێوەندەدا؟**

-دەزگاکانی ڕاگەیاندنی کوردی بەپێچەوانەوە هۆکارێك بووە کە هونەر بخنکێنێت، هونەرمەندان لەبیربکرێن، چونکە ئێمە دەزگای ڕاگەیاندنمان زۆرە لە کوردستان، بەڵام کە ڕاگەیاندن شێوازێکی سیاسی دۆگمای وەرگرت هونەر دووردەکەویتەوە، چونکە هونەر لەو ڕاگەیاندنە دۆگمایە زۆر دوورە، قۆناغەکەشمان قۆناغێکی زۆر ناسکە، ئەو شتانەی کە تا ئەمڕۆ نمایشکراوە بۆ هونەر و هونەرمەندان بەڕێگەی تەلەفزیۆن و ڕۆژنامە و گۆڤارەکان زۆر سادەو ساکارن، لاواز و شەعبیانە باس لە هونەر و هونەرمەند کراوە، ئەمەش لەو بڕوایەدام هۆکارێکی سلبییە، لەناو ڕاگەیاندن پێویستە لایەنێکی تایبەتمەند هەبێت گرنگی بە هونەر و هونەرمەندان بدات، بەڕۆشنبیری بدات، وەکو لایەنێکی پەروەردەکاری کە دەبێت هەوڵی بۆ بدەن.

***دوایەمین پڕۆژە کە لەشاری هەولێر سەرقاڵن دروستکردنی مۆزەخانەیەکە دەکرێت ئاستەکانی پێگەیشتنی ئەو پڕۆژەیەمان بۆ ڕوون بکەیتەوە؟**

-مۆزەخانەی نیشتمانی هاوچەرخ تایبەتە بە هونەری شێوکاری (پەیکەر، تابلۆ، سیرامیك، گرافیك، فۆتۆگراف)، ئەو نوخبە باشەی هونەر و هونەرمەندانی ئەورووپیش بەشداری دەکەن، ئەم مۆزەخانەیە دیزاینی سەرەتایی تەواو بووە، ئێستا دەستکراوە بە قۆناغی دووەم کە لەلایەن کۆمپانیایەکی ئەڵمانییەوە کاری تێدا دەکرێت، ئەندازیارە سەرەکییەکە ئیتاڵییە ناوی (مەویسۆر)ە، ئەندازیارێکی ناوداری ئیتاڵییە کە ئەم دیزاینەی داڕشتووە، قۆناغی دووەمیش مانگی شەش تەواو دەبێت بەردی بناغەی دادەنێین و هەمووشتێك ئامادەیە، مۆزەخانەکە لەدوو نهۆمی گەورە پێك هاتووە لەسەر پارچە زەوییەکی (٥) هەزار مەتری دروست دەکرێت، شێوازێکی نوێی هەیە بە واقیعی کوردستان، هەروەها هۆڵەکانیشی زۆر گەورەن، ژێر زەمینێکی زۆر گەورەی هەیە، هۆڵی کۆڕ و سیمینار، کتێبخانە و شوێنی کتێب و کارت و پۆستەر چاپکراو بۆ فرۆشتن، هەروەها کافیتریا و حەوت هۆڵی گەورەی تێدایە، هەریەك لەو هۆڵانە (٣٠م×٢١م) دەبێت، هەروەها باخچەیەکی گەورەی هەیە.

ئێمە لەبەرنامەماندایە پەیوەندی لەگەڵ مۆزەخانە جیهانییەکان پەیدا بکەین، ئاڵوگۆڕی جیهانیی، هۆڵێکی تایبەت بۆ ئەو نمایشە جیهانییانە تەرخان کراوە، هەروەها بە بەرەدەوامی کاری دروستکردنی دەلیل بۆ هونەرمەندان، یان کتێب چاپکردن و پۆستەر، ئەو کارانەی کە پەیوەندی بە هونەری شێوەکارییەوە هەیە ئەو مۆزەخانەیە پێی هەڵدەستێت.

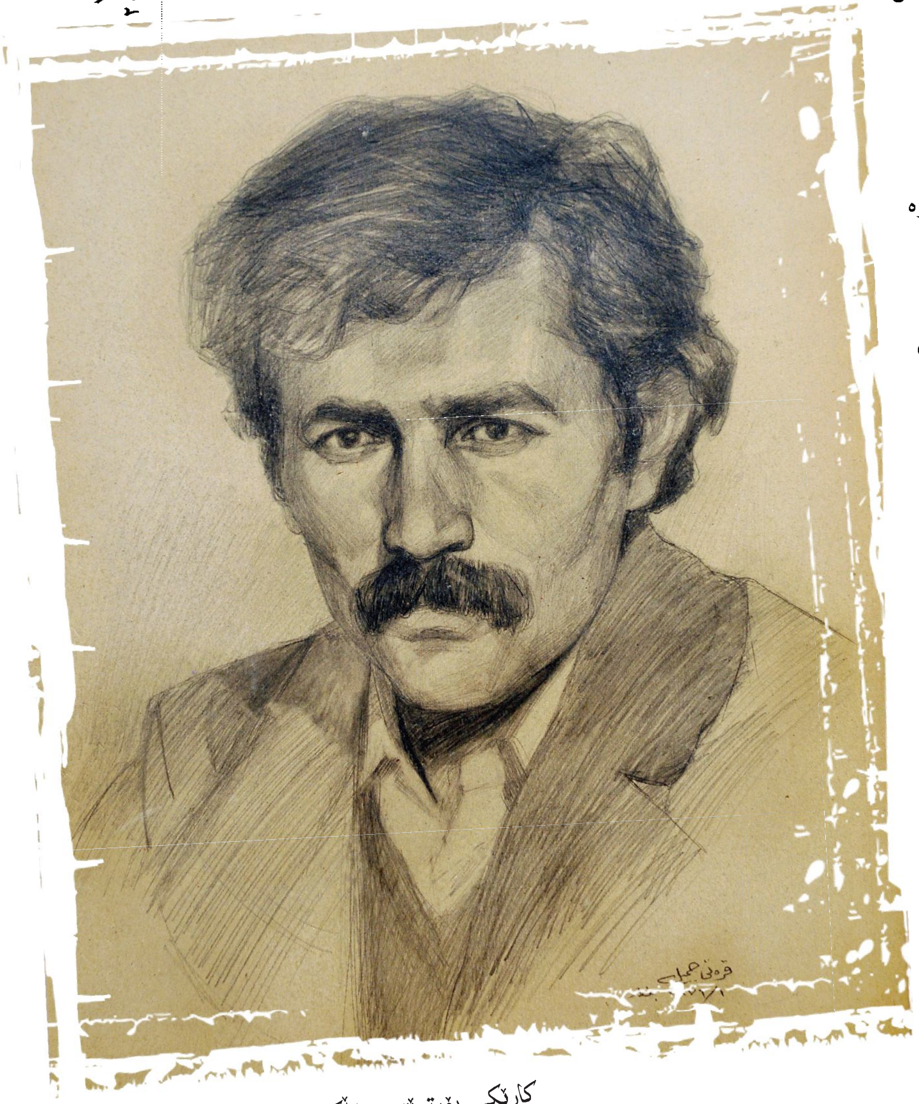

کارێکی پۆرترێتی هێڵکاری قەرەنی جەمیل کە ساڵی ١٩٧٠ کێشاویەتی